

Katarina Grabnar Apostolides
in Ana Schnabl

ZADNJA
VIJOLIČASTA
BLEDIVKA

*Hčerkama, staršem, mojim mikološkim mentorjem in
vsem glivoljubcem sveta*

Ta knjiga ni gobarski priročnik. V njej je opisanih in naslikanih nekaj mojih najljubših vrst, ki so obogatene z uporabnimi, zdravilnimi in kulinaričnimi recepti. Vse mere in sestavine v receptih so relativne, odmerjene v skladu z izkušnjami, in jih lahko nadomestite s podobnimi sestavinami.

Slovenska imena gob, uporabljena v knjigi, so vzeta iz SGS98 – Seznama gliv Slovenije 1998, OSGS – Operativnega seznama gliv Slovenije 2013, nekaj lepih starih slovenskih imen pa tudi iz znanstvene knjižice *Naše gobe* avtorja Anteja Bega iz leta 1923 (5. zvezek). Latinska imena gliv v tej knjigi so izbrana glede na zadnje podatke mednarodnega spletnega portala *Index Fungorum*, ki se posodablja v skladu z najnovejšimi DNK-raziskavami.

Zgodbe bitk niso namenjene osebnemu napihovanju, temveč naj bi služile kot svarila. Srečo imam, da sem še živa, mnogi moji vrstniki te sreče niso imeli. Upam, da bodo moje izkušnje komu pomagale preseči podobne težave, in če bodo, potem je bilo vredno izpljuniti dušo v tisk.

Katarina Grabnar Apostolides

Knjigo ob uvodu sestavlja osem poglavij, ki izmenjaje pripovedujejo Katarinino življenjsko zgodbo in razkrivajo vznemirljive podrobnosti iz sveta gliv, s katerimi je Katarina tesno povezana že od malih nog. Liha poglavja za gobe in soda za Katarino, na koncu pa še potop med Katarinine najljubše gobe in njihove posebnosti. Prijetno branje!

Ana Schnabl

VSEBINA

Uvod 9

1. Osebna izkaznica gliv, ampak znanstvena 16
2. Katarinine *bobe* oziroma klic gobá 22
3. Luknjičasta košara, ampak pri -5 stopinjah 40
4. Katarinine bitke oziroma najstništvo, težko kot svinec 65
5. Gobji piknik – ampak brez gobjih jedi 101
6. Katarinino podgobje oziroma delo, družina in lepe mačete 131
7. O mikroskopiji, ampak ne le o tem 163
8. Katarinin mir oziroma vrtovi, ladje in nove korenine 180

Dodatek:

Katarinine najljubše gobe, ampak ne vse – barvna priloga 201

Zahvale 271

Uvod

Zadnja vijoličasta bledivka? Kaj?

V poznem najstništvu sem se bolešno navezala na britanski bend Coil, ki sta ga leta 1982 ustanovila John Balance iz Psychic TV in Peter Christopherson iz Throbbing Gristle. Moja zaljubljenost je trajala desetletje in odzvanja še danes, saj jih, čeprav na Tidal, Spotify in Apple Music nisem prenesla niti enega njihovega albuma, še zmeraj razglašam za svoje »za vedno najljubše«. Z njimi sem se formirala v osebo z jasnejšimi robovi – jasnimi nikoli – in po njih je glasba nad menoj izgubila veliko moči. Menda zato, ker se po tridesetem letu s človekom nekaj zgodi. Zapletena reč, to odraščanje.

Svojega brezmejnega zatreska v Coil si lep čas nisem znala razložiti. Žanr njihove glasbe je bil daleč od tistih, ki sem jih bila vajena in ki so se sintetizirali v album *Meddle* skupine Pink Floyd. Njihova urbana, nevrotična estetika bi me morala, dekllico iz Šmarce, odraslo ob reki, načeloma plašiti, če ne celo odbijati. Enako bi morale veljati za to, kar so v svoji narkofiliji zastopali – okultno in magično; resno, manjkali so samo še vilinke in vilinci, pa bi se prelili čez rob. Če jih v tem trenutku analiziram, nimajo zame prav nobenega smisla. Toda *opa, opsala*, če jih v tem trenutku analiziram, nujno pozabim: glasba

nagovarja, kar vselej teče mimo, kar vselej raziskuje, kar išče. Ne zajezuje, marveč odpira. Razen kadar začeplja, zapira. Res je težko z definicijami, kajneda?

Niso bili, torej, lepi in harmonični in razumniški moji eksperimentalni postindustrijski Coil, pa sem jih vseeno čutila kot dom. Z njimi sem, toliko vem, brodila skozi blato pozne adolescence, ko sem bila malo panteistka, malo mizantropinja, malo melanholična, malo vizionarska, malo nostalgična in docela izgubljena. Saj sem rekla – glasba te poišče in potem ti z njo nekaj iščeš. Včasih se mi je zdelo, da sem s Coil pravzaprav iskala boga in ga – četudi ne vejo, ali *death comes alone or with eager reinforcements* – naposled nekako le našla. Bog je prišel kot ženska in kot severna stena pogorja, kot veter, ki je neizprosno vlekel po kamniški Šutni, kot truplo ptice ujede. Ampak najbolj kot morje.

Torej. Moj najljubši bend se je iztekel po častitljivih, zanje neverjetnih 23 letih delovanja – postava benda se je večkrat premešala in spremenila, a Balance in Christopherson sta ostala – v slogu, ki ga, no, oboževalci lahko razpoznamo kot tipičnega. Leta 2004 je Balance, ironično, mrtvo pijan izgubil ravnotežje in z balkona drugega nadstropja zgrmel na tla, leto kasneje pa je Christopherson izdal zadnji studijski album, *The Ape of Naples*, ki je bil popolnost. Mračen: da. Obtežen: da. Zatežen? Da, ampak tudi malo plesen! Bil je njihov najboljši ali pa vsaj tam tam z *Remote Viewer*, sva se s prijateljsem strinjala in si nemudoma prisvojila nekaj komadov. On, če me spomin ne vara, *Heaven's Blade* in *Fire of the Mind*, jaz *Triple Sun* in *The Last Amethyst Deceiver*.

»Ej, kaj to sploh pomeni? Ta *amethyst deceiver*,« me je vprašal, ko sem naznanila svojo izbiro.

Nisem poglala, niso bili taki časi.

»Če pozorno poslušáš besedilo, potlej gre najbrž za smrt,« sem namesto tega vrhunsko interpretirala. »Smrt, ki zavaja in ima ves čas odprte roke. Pripravljeno naročje. Nekaj takega.«

»Mogoče pa res. Ametistov zavajalec potlej?«

»Ametistov zavajalec, ja.«

Nejeverno sva se spogledala, besedna zveza ni prav nič pomenila, a sva se že hipec zatem odločila, da bo za naju do preklica ostala. Obstala. Coil, pač. Saj sem rekla – ne gre pretiravati z iskanjem smisla.

Šestnajst let kasneje sem s partnerjem v termah v Olimju, kjer se spopadam z izgorelostjo. Jočem v savnah in *pred* savnami, v in *ob* bazenu, na stranišču in v postelji. Po dveh dneh napornega spuščanja se odločim, da bom po povratku domov – res, tokrat pa res! – pustila službo, in odločitev me v trenutku zamaši.

Isti večer me kliče Beletrinin direktor, ki se mu ne oglašim. Namesto tega kratek sms, češ, se slišiva v ponedeljek, ko se vrnem iz toplic. Mitja, jasno, ne čaka: njegov sms ravno tako kratek, češ, ponudbo imam zate, vendar bo več vedela moja žena. Hm? Kaj? V brbotajoči vodi malo zatrepetam in se še dodatno ogrejem. Do ponedeljka premlevam, za kaj bi lahko šlo. Ne predvidim, da bo šlo tako:

»Ej, je Maja odkrila amatersko mikologinjo, Katarino, bi imeli o njej in o gobah, seveda, tvojo knjigo.«

»Mitja, sanja se mi ne o gobah, v lajfu sem gobarila dvakrat, mogoče res samo enkrat, pa še to nerada, ker je bila družba vedno odrasla.«

»Ampak vse bi lahko nadoknadila, si študiozna, natančna, imaš kondicijo ...« in drugi superlativi. Zatem

nekaj skupnega premlevanja. Vizije, ideje, možnosti. Jaz se trudim biti zadržana. Tolikokrat sem se že zaletela ...

»Daj, da premislim, Mitja, ti sporočim jutri,« se poslovim in se usedem na posteljo. Ne mine minuta, ko zatrdno vem, da grem. Da grem v to. Vključuje naravo: argument 1. Vključuje keš: argument 2. Ameriški avtor naravoslovnih knjig Michael Pollan je moj, pogojno rečeno, idol: argument 3. Potrebujem predah od strogo literarnega sveta: argument 4. Ogromno se bom naučila: argument 5. In zaključek: razprl se mi bo povsem nov svet.

Po moji privolitvi se vse odvije izjemno hitro. Deset dni kasneje s tresočimi se kolena hodim proti založbi, kjer se bom skupaj z urednikom Urbanom in Majo, vodjo našega knjižnega projekta, prvič sestala z neznano – no, na videz zelo, ampak res *zelo* znano – Katarino. S Katarino Grabnar Apostolides, ki sem jo (njo in še marsikaj drugega) pred srečanjem obilno poguglala, taki časi, in iz raziskave izcimila nekaj dejstev: amaterska mikologinja, samostojna svetovalka in determinatorica gliv, ki se je izobraževala pri Mikološki zvezi Slovenije (MZS). Pri MZS, ki je krovna organizacija nekaterih gobarskih društev predvsem iz vzhodne Slovenije, je bila do konca leta 2022 tudi članica komisije; komisija beleži nove gobe, ki jih člani društev, vključenih v MZS, najdejo v svojih okoljih po Sloveniji, ter jih vpisuje v svoj seznam gliv Slovenije, medtem ko so vzorci teh gob shranjeni v mikoteki na Gozdarskem inštitutu Slovenije. *Vse* gobe, torej tudi tiste, ki jih najdejo posamezniki iz društev, ki niso vključeni v MZS, pa so s fotografijami, detajlnimi opisi in lokacijo rastišča vpisane v spletno aplikacijo *Boletus Informaticus*, ki jo je ustvaril slovenski mikolog dr. Nikica Ogris z Gozdarskega inštituta Slovenije – na sezna-

mu bomo potemtakem našli okoli 5800 slovenskih vrst gob, skupaj z njihovimi različnimi slovenskimi imeni. Katarinin uradni naziv sicer predstavlja najvišjo raven determinatorstva, ki jo je mogoče doseči v izobraževalnem procesu pri MZS. Višje nazive, kot sta determinator mentor in determinator senior, je mogoče prejeti le po predlogu predsednika in članov komisije MZS.

Katarina je aktivna v kar štirih gobarskih društvih, in sicer v Gobarskem mikološkem društvu Ljubljana, Gobarskem društvu Škofja Loka, Gobarskem društvu Gorje in (do konca leta 2022) še v Gobarskem društvu Lisička Maribor. V Angliji se je izobrazila za permakulturno oblikovalko, v Sloveniji pa sodeluje tudi z ekipo Gobnjaka, manjše urbane gobje kmetije v ljubljanski Rožni dolini, kjer med drugim vodi tudi delavnice in tečaje urbanega gobarjenja. Na eni od na spletu dostopnih fotografij nosi v eni roki orjaško kravjo kost in v drugi roki dve manjši gobi. Rada nosi ekstravagantna naglavna pokrivala. Kučme. Ima mačeti podoben nož. Zanimata jo bioluminiscenca in biofluorescenca gob, zato se po gozdovih neredko potika ponoči. Instagram pokaže, da ima dve hčeri. Facebook pa, da je izjemno, izjemno lepa. Slovanska gozdna čarovnica.

Pa tako neverjetno drobna, pomislim, ko se v Beletrininih prostorih prvič rokujeva. S stožčasto kučmo, ki jo je kupila v Transilvaniji, je Katarina videti kot ljubka goba, jaz pa se ob njej počutim kot, no, koruzno steblo. Občutek, da jo od nekod poznam, se krepi. Ljubljanska *psy trance* scena, premišljujem, gimnazijsko obdobje, Metelkova, nekaj. Skoraj ji že omenim, vendar nas Maja v tistem povabi k dolgi pisarniški mizi v osrčju založbe.

»Knjiga bo preplet Katarinine osebne zgodbe, njene strasti do gliv, in zgodbe o glivah,« slišim tam.

»Bralce je treba o glivah informirati. Kaj so, zakaj so, čemu služijo, kako jih lahko uporabljamo, a to ne bo strokovna knjiga in ne priročnik,« pravijo.

»Skupaj bomo gobarili,« rečejo.

»Pogledala sem dokumentarec na Netflixu, *Fantastic Fungi*, odlična reč. Ana, tudi ti si ga čim prej oglej,« mi je naročeno.

»Vsako jesen gobarim, večinoma za jurčki in lisičkami, se veselim, da bom izvedel več.«

Itd. Itd. Ker nočem izpasti zaostala ali nezainteresirana, ob koncu sestanka vendarle spregovorim. »Maksimalno se bom potrudila, da bo to dobra knjiga.«

Izjava se mi zdi ustrezna, vendar Maja, opazim, ni videti posebej navdušena. Čez oči ji – njej, ki nima težav s komunikacijo, ki se v družbi počuti kot čebela na cvetu – pade koprena in moja nesrečna kolena pričnejo prav poskakovati. Morda pa tale naloga ni zame? Hočem reči: morda ni za osebo, ki ne zna (se ji ne ljubi) spraševati, marveč zna zlasti opazovati?

Uh. Skozi vrata se, pa čeprav komaj diham, poženem, kot da mi gori pod petami. Katarina je začuda že zunaj in začuda je mirna kot gora. Nemudoma se sprostim. Prižgeva si cigareti in se pričneva pomenkovati. Ne ravno o glivah, no, pogovarjava se kot stari prijateljici.

Da, res ljubljanska *psy trance* scena in prav res Metelkova. Nekaj skupnih znancev iz *onih časov*, ko se nama je še ljubilo z ljudmi. Povprašam jo po permakulturi in Angliji, pa mi pove, da jo je v Anglijo zaneslo po tem, ko je najstništvo preživela na jugu Evrope, v Italiji, Španiji, na Portugalskem. Zastrižem z ušesi, a se na informacije

(še) ne obesim; kaj pa vem, izkušnje mi pravijo, da ozadje takšnih avantur ni ravno ugodno, pojasnjevanje pa bi utegnilo biti naporno. *Gut feeling*. Namesto tega pogovor nespretno speljem – nazaj? – na muziko, popljuvam *psy trance*, ker sem bila pravzaprav vedno za *techno*, in kot nekakšen *à propos* omenim še Coil. Vsi morajo izvedeti, da jih obožujem.

»Zanje sem pa že slišala,« se Katarina nasmehne.

»U, a res!« me vznesse. »Daj, ti bom poslala svoje najljubše komade ... (naštevam) ... in *The Last Amethyst Deceiver*.«

»Lep naslov,« ugasne cigareto, »gliva.«

»Kaj?«

»Gliva.«

»Čakaj, *amethyst deceiver* je gliva?«

»Ja, po slovensko *vijoličasta bledivka*. Po latinsko *Laccaria amethystina*.«

»Kaj?!«

Srce imam v grlu. Izvlečem telefon in poguglam geslo – Da, gliva! Lepa! Vijoličasta! – in nato še besedilo komada. Ključ je bil ves čas samo klik stran: *the little mushrooms*, jasno deklamira John, meni pa tega ni uspelo niti povezati niti v vseh teh letih izbrskati. Zakrohota se, kot bi mi odpadli koleščki.

Nisem vraževerna, pomislim, ko se umirim. Razen, seveda, kadar sem. Mogoče nisem vrhunska komunikatorica, toda: »Katarina, mislim, da bo tole šlo. Mislim, da se bova imeli super.«

Katarina pokima. »Z gobami ne more biti drugače. Ne morejo biti manj kakor duper.«

1

Osebna izkaznica gliv, ampak znanstvena

Gimnazijski profesorici biologije v čast pričujem tole knjigo z nekaj obvezne znanosti, s katero je edino mogoče predstaviti glive. Ne bo hudo, obljubim. Vseeno: če o glivah že kaj veste ali pa se vam bolj mudi h Katarini in gobarjenju, poglavje mirno preskočite. Glive so resda povsod, a še ne vidijo in ne vedo čisto vsega.

Gimnazijska profesorica biologije se nas je torej trudila naučiti, da glive niso ne rastline (*Plantae*) in ne živali (*Animalia*), marveč sodijo v samostojno kraljestvo evkariontov (evkarionti so v grobem vse rastline in živali kakor tudi večina gliv, medtem ko se prokarionti filogenetsko delijo na dve veliki skupini, namreč bakterije in arheje) – *Fungi*. Preden so ti večcelični organizmi dobili povsem svoj *regnum*, se jih je slavilo kot nekakšne rastline, znajdevali so se v učnih načrtih oddelkov za botaniko in v učbenikih botanike – čeprav so tesneje povezani z živalmi. (No, čeprav so še tesneje povezani z ljudmi, s katerimi si delijo kar 50 % DNK.) Kraljestvi *Animalia* in *Fungi* sta si glede na biokemične procese v celici pravzaprav tako blizu, da so taksonomi, torej ljudje, ki razvrščajo organizme, sorodnosti med njunimi predstavniki

zajeli kar v superkraljestvu *Opisthokonta*. Ampak to je prišlo kasneje, najprej je moralo človeštvo dočakati rojstvo Roberta Hardinga, ki je odrasel v ekologu in v svojem petglavem taksonomskem predlogu leta 1969 formaliziral pomen in vlogo gliv – jih potemtakem umestil v samostojno kraljestvo.

Profesorica biologije nam je razložila, da je, v grobem, bistvena razločevalna lastnost med kraljestvi evkariontov način njihovega prehranjevanja. Živali, bodisi enocelične bodisi večcelične, so heterotrofi: ne proizvajajo svoje hrane, marveč ogljik oziroma ogljikove spojine (ogljikove hidrate, maščobe, beljakovine) zauživajo oziroma požirajo iz okolja, po večini iz živali ali rastlin, odvisno seveda od njihovih *preferenc*. Rastline so na drugi strani avtotrofi ali, še natančneje, fotoavtotrofi, kar, jasno, zveni precej ekstravagantno. Pojem avtotrofov zajema organizme, ki sami proizvajajo kompleksne organske spojine (zopet: ogljikove hidrate, maščobe in beljakovine) iz preprostih snovi, ki so prisotne v njihovi okolici, pojem fototrofov pa opisuje vrsto avtotrofov, ki elektromagnetno energijo iz sončne svetlobe pretvarjajo v kemijsko energijo v obliki reduciranega ogljika. Medtem ko so avtotrofi v prehranjevalni verigi primarni proizvajalci, so heterotrofi zgolj *potrošniki* – najsibo heterotrofov ali avtotrofov. Avtotrofi, torej specifično tudi rastline, ne potrebujejo živega vira energije ali organskega ogljika, je dejala profesorica, zatem pa globoko vdihnila in z izdihom sklenila: »Skratka, rastline fotosintetizirajo.« Nihče med nami ni razumel, zakaj tega ni omenila takoj na začetku, fotosintezo smo vsaj kot geslo že poznali.

O glivah pa nismo imeli pojma, drži. Profesorica nas je tako razsvetlila, da glive ne proizvajajo listnega zelenila oziroma klorofila, da nimajo korenin in listov – to je bilo očitno –, in zato pod vplivom svetlobe ne morejo asimilirati življenjsko potrebnih snovi. Prav kakor živali morajo tudi glive hrano pridobivati iz okolja. Izločajo prebavne encime in absorbirajo zunaj prebavljena hranila; hranijo se z razkrajanjem in vsrkavanjem snovi skozi celično membrano, ki jo obdaja celična stena iz hitina, kar je – še pomnite, učenci? – značilno za zunanji skelet členonožcev. Žuželk. Celične stene rastlin namreč vsebujejo celulozo. Učiteljica je ob tem še enkrat poudarila, da glive tako kakor živali in rastline za obstoj potrebujejo kisik in *ne* ogljikovega dioksida. Tega zgolj izločajo.

Mimogrede: obstaja vsaj ena skupina sicer mikroskopsko majhnih (njihovi trosnjaki merijo od 3 do 5 μm) in vseprisotnih gliv, katerih celične stene ne vsebujejo hitina. Imajo pa, no, *biček* – da se lahko »gibljejo«. Filogenetske analize ribosomske RNK so pokazale, da gre za starodavno skupin gliv, iz česar lahko potegnem sklep: blagor mikroskopsko majhnim, kajti ti nas bodo preživeli.

Ko smo tisti dan naposled razjasnili razlike med kraljestvi ekvariontov oziroma obudili svoje znanje, smo se lahko posvetili – ogromnemu, je dejala profesorica – kraljestvu gliv kot takemu. Opozorjeni smo bili, da ga, če poenostavimo, sestavljajo višje glive (tiste, ki tvorijo s prostim očesom vidne trosnjake in so zanimive nabiralcem) ter nižje glive (plesni, rje, sneti in kvasovke, ki imajo mikroskopsko majhne trosnjake). Tako višjim kot nižjim glivam se strokovno posveča mikologija, torej veda

o glivah, je še dodala, nadebudni sošolec pa je ob tem dvignil roko in pripomnil, češ, *zato* so morali njihovega mačka mazati z *antimikotikom*. Učiteljica je pokimala. Končno nekdo, ki sklepa.

V učnem načrtu – kakor tudi v javnosti – ni bilo prostora za predavanje o nižjih glivah, pa smo se za tisto uro osredotočili na višje. Na tej točki bi, mladi upi, že lahko sprevideli, a se je pedagoginji zdelo pomembno poudariti, da pojmov gliva in goba ne gre zamenjevati. Pojma višje in nižje glive namreč opisujeta organizem, ki ga sestavljata trosnjak (goba) *in* podgobje. Oboje, torej gobo in podgobje, je večče narisala na tablo – čudovito je risala – in razložila, da je trosnjak pravzaprav manjši del organizma, torej njegov zunanji, vidni del. V gobi ali trosnjaku nastajajo trosi ali spore in je zato namenjen razmnoževanju. Ob omembi besede *raz-mno-že-va-nje* smo mladi upi pomislili na penis in se režali kot hijene.

Vsega hudega in neumnega vajena biologinja se ni pustila motiti. Podgobje oziroma *micelij*, je nadaljevala, je načeloma nevidni in glavni del organizma, spleten iz drobnih razvejanih nitk, ki jih imenujemo *hife*. Micelij najdemo pod zemljo, pod listjem v podrasti, v trohnečem lesu oziroma v drugih razkrajajočih se organskih snoveh pa tudi v skorji dreves. Med iskanjem hrane nenehno in neutrudno spreminja obliko in tudi velikost. Zaseda lahko površino vašega najstniškega nohta, celo manj, je dejala, ali pa prekriva več hektarjev. Koliko hektarjev bi to lahko bilo, nam ni pojasnila, mislili smo si – dva, največ trije?

O največji glivi na svetu se v šoli tisti dan nismo pogovarjali. Žal. Profesorica je pouk zaključila z uporabno

Gliva, velika kot Kamnik

Leta 1998 je skupina botanikov, mikologov, mikrobiologov in drugih *naravoslovcev* v ameriški zvezni državi Oregon odkrila največjo glivo na svetu, črnomekinasto mraznico (*Armillaria ostoyae*), katere micelij prekriva površino 965 hektarjev. Gliva je, v neenaki bitki, to je treba poudariti, 33,5 metra dolgemu in 200 ton težkemu modremu kitu speljala naslov največjega organizma na svetu; prekriva namreč površino 1665 nogometnih igrišč oziroma skoraj 10 km² oziroma je večja od Kamnika, kjer živim. Strokovnjaki ob tem ocenjujejo, da je gliva stara najmanj 2400 in največ 8650 let, s čimer bi se zapisala tudi med najstarejše odkrite živeče organizme. Na škodo več kot 4850 let starega dolgoživega bora (*Pinus longaeva*), ki še vedno kraljuje v gorah jugovzhodne Kalifornije, denimo.

primeru, da sta trosnjak (goba) in podgobje v podobnem razmerju, kot sta jabolko in jablana. Seveda smo si tudi to vestno zapisali, si celo narisali, predvsem pa razumeli, da je bilo njeno kratko predavanje v osnovi tisto, kar smo morali vedeti, če smo si hoteli mesec kasneje izboriti pozitivno oceno.

Čeprav sem biologijo v vseh letnikih gimnazije izdelala brez težav, se na dan, ko sem spoznala Katarino, nisem kaj dosti spomnila. Še huje: ko so mi Urban, Maja in Katarina povedali, da je goba nekakšen spolni organ glive, sem se odzvala s pretresenim »ijuj« (kljub temu, da že vse življenje jem jabolka). Ogromno moram nadoknaditi in se na novo naučiti, sem pomislila, ko sem se s

Katarino že nekaj dni po sestanku na založbi dogovarjala za prvi uradni intervju. Upala sem, da bo beseda tekla pretežno o »osebnih zadevah« in si zato, še nevedna, ne bom naredila sramote. Vsaj ne prehude.

2

Katarinine *bobe* oziroma klic gobá

Nekega decembrskega popoldneva, mrak se nad Gorenjsko že poseda, se iz Kamnika tako odpeljem proti piceriji Sedmica ob Zbiljskem jezeru, kjer se bova s Katarino, kot se šaliva, *slavnostno* sestali. Ni nama do pic, izbira lokacije je pragmatična: Katarina v pandemičnem letu 2021 s hčerama še živi v večstanovanjski hiši v Medvodah, jaz pa praviloma rada zapustim Kamnik.

Tisto popoldne, ki ob mojem prihodu postane večer, sem ob jezeru ... nekoliko zmedena. Delo z neznanci ne sodi ravno med moje prve izbire. Tolažim se, da mi bo Katarina kmalu ... no, morda ne *čisto* domača, a verjetno – razen če se izkaže, da je osebnostno strupena – dobra kolegica.

Medtem ko razrešujem zasebne zagate, se Katarina pripelje in spretno parkira. Nisem vedela, v čem se bo pripeljala, a njeno vozilo na precej obljudenem in prometnem parkirišču vseeno prepoznam v trenutku. Pripisala sem ji namreč točno takšen avtomobil: velik, terenski. Malo blaten. Morebiti že nekoliko obtolčen? Objekt za uporabo, ne pa svetinja. Čeprav je, ponavljam, *res* drobna, ji povsem pristoji.

Zahomotana v dolg plašč, podložen s krznom, in pokrita s krznenom kučmo, takšno, ki varuje ušesa, odločno zapre vrata in mi z medenim »hojla« pomaha.

»Živjo,« se namenim čez parkirišče, »dober ti je avto.«

»Ja,« si prižge cigareto, »logično. Rabim ga, da lahko sploh kam pridem, da se lahko kam vzpnem. Nikoli ne zariba, kar pomeni, da se na svojih gobarskih izletih v hribih in v blatu ali v snegu, recimo, lahko sprostim. V tej škatli se počutim varno.«

Nisem človek, ki stika ali vohlja, vendar mi v tistem hipu nekaj v želodcu zaukaže, naj jo prosim, da mi dovoli pokukati v notranjost avtomobila. »Razumem, prošnja je scela nenavadna,« se nasmehnem in Katarina mi brez pomisleka ustreže.

Aha, si mislim, ko glavo pomolim nad sovozniški sedež. Kaos, podoben tistemu v mojem nekdanjem mitsubishiju, le da še za stopnjo bolj pomenljiv: poln pepelnik, več parov pohodniških čevljev, nabito polne vreče, na zadnjih sedežih oblačila, zložljive mizice, stoli, oprema za kampiranje ali vsaj za piknike sredi ničesar. Aha, sklenem, Katarina ni zgolj oseba, ki veliko časa odmeri potikanju po gozdovih, Katarina je tudi nomadka.

»Si se veliko selila?« jo – kar Sherlock Holmes mi recite – vprašam.

»Uf, mater,« se skloni, ugasne cigareto in jo odnese v smeti nekaj metrov proč. »Ja, ogromno sem se selila,« povzdigne glas, da bi jo slišala, »pa ne samo selila, ampak do tega morava še priti, se mi zdi.«

»Se strinjam,« ji sledim – dobesedno in metaforično – v picerijo.

Pred vrati prehranjevalnice se obrne in mi razloži, da ji avtomobili ne pomenijo kaj dosti, vendar je temule

kljub temu dala ime. »Vladimir mu je ime. Vlad ga kličem in tako ga lahko kličeš tudi ti.«

Nič nenavadnega, me spreleti, običajno poimenujemo tisto, kar *udomačimo*. Nasmehnem se in dodam, da naj mi ne zameri, če mi bo kdaj ušel kakšen »Vladek«. Tako sem hotela poimenovati svojega mačka Lieva, pa se z izbiro ni zdel ravno zadovoljen.

V piceriji sedeva za mizo v kotu – da bo pogovor kar seda zaseben – in pričneva kramljati. O tistem pač, o čemer kramljajo neznanke: o psih, mačkih, hrani in kuhinju ter sobnih rastlinah, ki mi v nasprotju z domačimi živalmi vse po vrsti preuranjeno pomrejo.

»Imava pa s fantom,« duhovičim, »neko sobno rastlino, ki v svojem bogatem loncu že leta vstaja od mrtvih.«

»Tudi meni je težje s sobnimi rastlinami, tiste na vrtu še kar obvladujem,« se zahihita Katarina. »Najlažje in tudi najljubše pa mi je seveda gojiti gobe in prave sluzavke.«

Ah, *gobe*, jasno. Hvala za iztočnico, pomislim. Hvala za opomnik, čemu – zaradi česa – sva pravzaprav tu. Katarini pomignem in jo z zamahom dlani povabim, naj kar *nadaljuje*.

»Veš,« sprejme povabilo, »mogoče sta dve stvari, ki ju glede sebe težko pojasnim na kratko. V enem stavku.«

To verjetno pomeni, presodim, da se bo kmalu razgovorila, pa se zato nekoliko udobneje namestim. S stolom se približam mizi in nanjo naslonim komolce.

»Točno vem, ampak težko najdem besede, s katerimi bi razložila, zakaj ljubim gobe in slovanske kulture,« zveni Katarina nekoliko sanjavo.

»A vseeno poskusiva? Za začetek mogoče z gobami?«
poskusim.

»No, pa dajva,« nasloni komolce na mizo še ona. »Seveda se je vse to začelo zaradi gozdov,« prične. Kjer je, pove, prebila večji del svojega otroštva, tako velik, pravzaprav, da jim najraje reče kar »moj naravni habitat«. Sredi njihove tišine ali, bolje, njihovega nevsiljivega, harmoničnega hrupa, se je počutila kot »neko drugo bitje«. Torej ne čisto kot človek, pa tudi ne kot rastlina ali žival.

»Kot nekaj magičnega?« me zanima.

»Da, verjetno. Saj veš, kakšna je otroška domišljija,« obraz odloži v dlani. »Hotela sem imeti sposobnosti, ki bi me povezale z naravnim svetom. Z organizmi, ki jih takrat nisem imenovala *organizmi*, sem hotela na vsak način komunicirati, in ker nisem mogla, ker ne more nihče, sem si te sposobnosti pač kdaj preprosto namislila.«

Spomin na magično in hkrati osvobojeno otroško zavest, si zapišem v beležko in se ob tem spomnim na nedavno slišane besede prijateljice psihologinje, da je večina fascinacij, ki jih gojimo in izražamo odrasli, različica naših otroških fascinacij. Nekateri odrasli ljudje pravzaprav ne gojijo *različic* tovrstnih fascinacij, marveč vztrajajo pri surovih, začetnih oblikah, drugi jih realistično dodelajo oziroma nadgradijo in tudi kapitalizirajo ali komodificirajo, da sploh niso več fascinacije, marveč *interesi*, tretji jih privijejo v še bolj magične, četrti ..., peti ..., šesti ..., marsikateri človek pa jadra nekje vmes, med magičnostjo in realizmom.

Intuicija, če ostanem pri magičnem vokabularju, mi sporoča, da Katarina sodi med tiste zadnje. Tiste potemtakem, ki so, če prevedem v populizem, odprti in zaprti, nepokvarjeni in urejeni, svobodni in zatrti, iz mitičnih

in zgodovinskih časov hkrati. Mogoče je moja intuicija povsem napačna in velja le, da tisti, ki ostane brez fascinacij, preprosto – umre.

Digresija, torej, kot vedno. Na srečo Katarina opazi moj stekleni pogled in počaka, da ga spet izostrim in se vrnem.

»V gozdovih so me najbolj pritegnile gobe,« nadaljuje, »najbolj sem si želela komunicirati prav z njimi in kot deklici se mi je pravzaprav zdelo, da me kličejo.« Zazre se skozi okno, v temo. »Pravzaprav se mi to včasih zdi še danes in še danes sem njihovih klicev oziroma njih samih neznansko vesela.«

Tako vesela jih je bila, razloži, da je bila beseda *goba*, oziroma v njeni izvedbi *boba*, ena prvih besed, ki jih je izgovorila. Ko jo je oče – staro komaj leto in pol – med drevesi nosil v nahrbtniku (za nošenje otrok), je s prstom kazala v podrast in vpila, vpila, vpila. *Boba, boba, boba!* Ustrežljive gobice so se na njene klice venomer odzvale, klobučke poganjale poganjale pognale. Rime, kajpada, vendar ne vnemar ali za *art*, temveč zato, ker je tudi mala Katarina prerada rimala in pesnila o *bobah*.

»No, ampak,« samodejno vprašam, »zakaj pa ravno gobe? Kaj te je na njih tako pritegnilo?«

Katarina se zastrmi vame, češ, saj sem naznanila, da razlaga ni preprosta, v pogovoru s tabo skušam to komaj ubesediti. Vem, jakks, oprusti, ji odgovorim z očmi in se za hipec pogreznem vase. Situacija je podobna neki drugi, o kateri sem nedavno brala, in Katarini zato ponudim rešitev.

»Veš, ko je švicarskega pisatelja Friedricha Dürrenmatta novinar vprašal, zakaj piše, mu je ta odgovoril,

da ,iz poklicnih razlogov'. Predlagam, da začneš uporabljati to pojasnilo.«

Najprej se prešerno nasmeji, nato pa zakrohota. »Okej, velja. Za moje potencialne stike z udeleženci delavnic in novinarji bo to prišlo prav.«

Krohota je odličen uvod v odmor, sklenem, in Katarini zato, ko nama natakara prinese pijačo, predlagam cigareto na mrazu.

»Ampak, veš, gobe se mi zdijo preprosto ljubke,« pristavi med oblačenjem v *n*-plasti. »Enostavno blizu so mi, ker sem nižje rasti. Razumeš? Bližje sem gobam kot pa, recimo, drevesom.«

Ok, legitimno, to pojasni, zakaj zame velja obratno, zakaj me v resnici bolj privlačijo drevesa kot pa gobe.

Ko se vrneva k mizi, so moje dlani, pa čeprav pozimi vedno nosim debele rokavice, povsem otrple.

»Celo življenje me zebe,« ji togotno pojamram, »še posebej v dlani in stopala. Sploh ne veš, kako neznosno je to.«

»Imam *zdravilo* zate,« je skrivnostna, »se bomo dogovorili, da ga gremo ob Soro nabrat.«

»Gobe?«

»Zimske panjevke, ja.«

»Pozimi?« se čudim.

»O, ja,« je še naprej skrivnostna.

»Svašta.«

»Ampak,« se vrnem h Katarini, »ti sploh nisi odraščala ob gozdu, če se ne motim. Mislim, nisi odraščala na deželi, kajne?«

Ne zares, pove. Do devetega leta so z družino živeli na Prulah, v mirnem središču Ljubljane. Obiskovala je tamkajšnjo osnovno šolo – secesijsko zgradbo na nabrežju Ljubljanice – in se kot deklica redko potikala onstran domače četrti. Razen seveda ob koncih tedna in med počitnicami, ko so se z očetom, mamo in sestro najraje odpravili bodisi na hrvaško obalo bodisi na Jelovico, kjer je stala očetova počitniška hišica, nekdam žaga. Jelovica, ta mogočna kraška planota na obrobju Julijskih Alp, poraščena s smrekovimi gozdovi, je bila tisti pravi habitat, o katerem je razpravljala prej in kjer se je zaljubila v gobe. Ne le to, pomislim, zdi se, da se je severozahodna Slovenija prikradla tudi v Katarinin naglas; ne zveni namreč ljubljansko, marveč gorenjsko, sem in tja izpusti kakšen vokal, kakšen *e* se ji mimogrede spotakne v *a*, *šel* pa postane *šu*. Očarljivo. Vsaj pri njej. Njena govorica govori, česar sama morda niti ne opazi. Ampak saj to velja za nas vse, za vse naše govorce.

Čeprav je *bobe* na Jelovici zapazila sama, pojasnjuje Katarina, jo je v gobarjenje oziroma *bobarjenje* uvedel oče, zdaj že upokojeni profesor molekularne genetike z ljubljanske Biotehniške fakultete. Ko je dejala, da jo je *uvedel*, je pravzaprav mislila tole: razložil ji je, kako se nabirajo, jo že zgodaj seznanil s številnimi vrstami – kot otrok jih je spoznala preko 40! –, vendar je bila ona tista, ki je najintenzivneje silila v gozd. Včasih celo čez mero, se nasmehne. Če oče ni utegnil ali želel, se je polotila mame, če ni mogla ali želela mama, se je polotila sestre, najbolj zadovoljna pa je bila, kadar so se v gozd odpravili skupaj. Ni bilo redko, se nasmehne. In ko so se vključili vsi – oče, mama, sestra –, je bilo gobarjenje, kajpak, tudi uspešnejše.

Vseeno niso bile *samo* gobe tiste, ki jih je spoznavala s svojo družino. Poleg dreves, lišajev in zelišč so imele v njenem otroštvu stransko vlogo tudi ribe oziroma ribarjenje, na katero ima izjemno lepe spomine.

»Oče me je naučil upravljati z ribiško palico, poiskati prave vabe, jih nataktniti na trnek, ujeto ribo ubiti in jo očistiti – čeprav je res, da je za čiščenje rib večinoma skrbela mama –, predvsem pa me je preko ribarjenja učil pomena potrpežljivosti. Kakšen dan ne ujameš ničesar, pa čeprav si se več ur cvrl na soncu. Drugi dan je zgodba lahko čisto drugačna in sploh ne veš, kam z ujetimi ribami. Med temi nihANJI je treba ohranjati mirno kri ali pa se v najbolj vročih urah dneva hladiti v morju in ribariti samo zjutraj in zvečer. Podobno je v življenju, se mi zdi. Ohranjati mirno kri,« poudari in doda, da jo je morje – in v tem še zdaleč ni sama – pogosto zasanjalo. Ne sicer na tisti način kot gozdovi, z morjem se ni ravno veliko pogovarjala, ob ali na morju je pogosto molčala, se mehko potapljala vase. Niti v tem ni sama, kajne?

Staršema je hvaležna za stabilno in srečno otroštvo, je jasna Katarina, hvaležna, da sta razumela, kako pomembno je, da se otrokovo radovednost nenehno pozorno neguje in spodbuja, da je otrok veliko zunaj, v naravi, da grebe po zemlji, se umaže, eksperimentira, blodi, se kdaj dolgočasi. Verjetno, premišljuje, so bili gozdovi in morje in planine njuna prva izbira že zato, ker sta naravoslovca pravzaprav oba. Mama je namreč prav tako študirala na Biotehniški fakulteti. »Biologijo,« pove Katarina, »poslušala je očetova predavanja.«

Čeprav je med staršema okoli dvajset let razlike, razlaga Katarina, njun zakon ni tradicionalen oziroma

tradicionalističen, marveč progresiven. To je odsevalo zlasti v njenem pristopu k vzgoji, sklene.

»Oba sta skrbela za gospodinjstvo in oba sta naju vzgajala, le da sta se njuna vzgojna principa morda nekoliko razlikovala.« Srkne čaj, za hip pomolči in se popravi. Mogoče je šlo prej za to, pove, da sta v vzgoji poudarjala drugačne pristope, da se nista vselej strinjala, katere veščine je treba razviti za dobro, polnovredno življenje. Oče je bil velik zagovornik izobrazbe in je svoji hčeri usmerjal – strogo, pravi Katarina – na učni poti, mama pa je večjo težo pripisovala socialnim veščinam, vedno v skladu z načelom, da človek med ljudmi pluje strumno le, kadar ne izgubi sebe. Čeprav (ali pa prav zato, ker) je bil oče pri vprašanjih šolanja strožji, je bila mama tista, ki se je udeleževala govorilnih ur in roditeljskih sestankov ter običajno našla več potrpljenja za razlago kakšne težje šolske snovi.

»Oče je govorilne ure in roditeljske sestanke obiskoval le, kadar je bilo res hudo, predvsem v drugi polovici osnovne šole, torej od četrtega razreda dalje ... Kakorkoli že, oba starša sta imela za naju s sestro vedno posluh,« pogleda v tistem Katarina nekako *skozme* in tedaj na njenem telesu – iz njene drže, iz njenih kretenj – jasno razberem žalost. Pojma nimam, čemu jo pripisati, ko pa o svojih starših pripoveduje predano, z iskreno toplino, z ljubeznijo. Ko trenutek zatem odločno prida, da svoja starša občuduje predvsem zato, ker sta bila vedno na njeni strani, jo vprašam: »Kako to misliš, Katarina?« »Hja, biti na moji strani ni bilo najlažje, veš. Pravzaprav je moralo biti izredno težko.«

Moje grlo je še zmeraj v mojem želodcu, a opazim, da niti Katarinino ni tam, kjer bi moralo biti. Je padlo še

globlje od mojega? Čisto mogoče in zato v njeno pretresljivo, morda celo nehoteno izjavo ne bom šla na horuk. *Na glavo*. Namesto tega jo povabim na še eno cigareto. Predah. Za vse bo še čas.

Ob povratku se med mizami najinega »becirka« smuka mlad natakarkar z energijo tercialke s konca 19. stoletja, povsem neprimeren za poklic, ki ga opravlja – prekletstvo študentskih napotnic, si mislim. Na najino mizo z obupanim izdihom zdrsne zvrhano poln pladenj, da se steklenice in kozarci nevarno zamajejo in zažvenketajo. Jaz, kakopak, v tistem že napletam katastrofo, ne pomislim le na črepinje, marveč tudi na hude ureznine in razlita očesa, Katarina pa se požene naprej ter z drobnimi dlanmi in podlaktmi steklovino odločno zadrži. Odzove se tako bliskovito, da se natakarkarju sploh še ne uspe vzravhati.

»Ti si dobesedno nindža!« zavriskam, ko se usedeva in se fant z lepimi zahvalami pobere.

»Dobre reflekse imam,« se Katarina zahihita, »ampak to je, kar se tiče fizičnih sposobnosti, moj maksimum. Če ne upoštevam hipermobilnosti sklepov, no.« Izjavo podpre s kratko demonstracijo: videti je, kot bi njena nadlaket zapustila ramenski sklep, podlaket pa komolec, kosti se obračajo v nepredvidene, nepravne smeri. Zdrznem se. Pol očaranost, pol skomine.

»Tudi mlajša hči zna takole opletati,« prekine demonstracijo in se zareži. Kljub temu, pove, se ni pustila zavesti – kot sta se pustila zavesti njena starša, ki sta na podlagi hipermobilnosti sklepov sklepala, da bo Katarina nadarjena za ples. Nikakor ni bila. Ni in ni znala ponoviti predlaganih koreografij in je krize premoščala

s spakovanjem in zvijanjem, zato je učiteljice plesov in telovadbe nikoli niso marale. Kajpak niti ona ni marala njih.

»Čudno,« nagne in izpije skodelico mrzlega čaja, »saj imam dober občutek za ritem, za takt.« Če ga že ni mogla koristiti v plesu, odloži skodelico, ga je lahko izkoristila vsaj za glasbo, za igranje inštrumenta – baročne kljuna-ste flavte. S prvo flavto sta se srečali že zelo zgodaj – ko je imela Katarina komaj šest let – in si ostali blizu. Blizu so ji ostale tako flavte kot gobe, zaključni.

V redu. Zdaj vem, *kaj*, ne vem pa, *kdo* poleg staršev (v omejenih, starševskih razsežnostih) je bil Katarini blizu. Mencam, saj ne vem, kako elegantno preklopiti. Mor-da ni elegantnih rešitev? Najbolje začeti *pač* pri očitnem?

»Kaj pa sestra, tvoj odnos z njo?« sem neposredna.

»V otroštvu rivalski,« izstrelili, »čeprav sva se zna-li smrkliji ure in ure tudi lepo igrati. Se pa seveda med nama nikoli ni sodilo večera po jutru.« Pogosto sta, po-jasni Katarina, tekmovali za pozornost staršev, za odo-bravanje, za aplavz, za njun čas. V družini takšni odnosi, pomislil, niso posebej neobičajni, razlikujejo se le glede na intenzivnost tekmovalnosti. Katarina ob tem razloži, da je rivalstvo med njo in sestro Petro spodbujala njuna neizmerna trma: »Zaradi trme prav nisva *znali* sodelova-ti, moram pa priznati, da sem bila jaz še za nekaj odstot-kov bolj trmasta od nje. Do konca!«

Najslabše sta se uglasili prav med gobarjenjem, pravi, čeprav je imela Katarina Petro rada ob sebi. Ker je bila Katarina hitrejša, gibčnejša in poskočnejša, je dostikrat našla več gob, kar je sestro seveda neizmerno razburilo. Katarina se je večkrat podala na strmine le zato, da bi

sestri dokazala, da zna plezati bolje od nje, da pleza kot opica.

»Ni pa bila med nama ves čas samo drama ali vojna, kar nama je kdaj tudi uspelo,« se zareži.

Precej dobro se jima je, denimo, uspelo uglasiti med točno določeno otroško igro, ki bi se zaradi svoje zasnovane zlahka sprevrgla v novo prvenstvo, a se iz nekega čudežnega razloga ni: pomladi, poleti in jeseni sta namreč tako na prulskih zelenicah kot v gozdovih na Jelovici *lovili* in nabirali polže, jim z voščenkami ali flomastri barvali hišice ter ju spuščali nazaj v divjino – seveda zgolj zato, da bi jih naslednji dan lahko našli.

»Itak nikoli nisva našli nobenega pobarvanega polža. Ne vem, ali zato, ker se je barva čez noč sprala, se mi je pa večkrat zdelo, da srečujem blede obarvane polže,« se Katarina zakrohota, mene pa prešine, da je morala biti prav jalovost lova razlog, da je igra lahko ostala harmonična. Tako rekoč *brezciljna*.

Dinamika odnosa med sestrama, med katerima je dve leti razlike – v prid Katarini –, se je spremenila z nastopom najstništva. Logično, njuna starša iznenada nista bila več središči njunih življenj, zanimati sta se pričeli za svet zunaj matične celice, ki je bil mnogo bolj nepredvidljiv. Težje je bilo razpoznati, kaj tisti *svet zunaj* od njiju zahteva, pa sta se pričeli intenzivneje naslanjati druga na drugo.

»Poleg tega naju je povezovalo tudi najino upornišvo. Saj veš, cigarete, prvi požirek alkohola, novo zanimanje za fante, aktivnosti in lastnosti, ki sva jih morali pred starši *pod nujno* skrivati.«

Oh, vem, si mislim, kako ne bi. Takšen je običajni potek *najstniških stvari*.

»Ampak,« premišljuje Katarina dalje, »mogoče sem sestro Petro takrat, ko se je začela upirati, lažje sprejela zato, ker so me uporniki in avtsajderji od malega neizmerno zanimali.« K njim je gravitirala kot h gobam. Že v prvih razredih osnovne šole si je zato poiskala prijateljčka, sošolca dvojčka, ki sta ves čas malce kršila ali pa vsaj preverjala družbena oziroma šolska pravila in meje, čeprav, opozori, je bila v tem verjetno najizrazitejša prav ona sama.

»Če bi govorila z mojo mamo, bi ti znala povedati, da sem imela takrat velike težave z avtoriteto,« se muza, »da jih imam pravzaprav včasih še danes.« Še najlažje – najraje – je prebavljala zapovedi svojih staršev, zdele so se ji najuporabnejše, najbolj smiselne, vse druge pa ... ufi! Težko!

»Katarina je bila vedno pripravljena na opozicijo,« to kasneje povzame Katarinina mama in naznani še, da je to ni zares čudilo. »Bila je namreč neustrašna deklica, že od malega se je podajala tja, kamor si večina ni upala.« Njeno nenavadno naravo je mama zapazila že, ko je Katarina štela komaj leto in pol; ko se je naučila hoditi, se je naučila tudi potepati in potikati in tako je neko noč, ko so taborili na Rabu (takrat še brez sestre, ki se je v maminem trebuhu šele najjavljala), tabor preprosto zapustila in se po stopnicah – na kratkih, opotekavih nožicah – odpravila dol proti morju. »V temi! Sama! Stara 18 mesecev,« je še zmeraj osupla njena mama, »popolnoma prepričana vase je sedela na tleh in se, kot bi bila na svetu sama, igrala s kamenčki!«

Katarina kot v nekakšen zagovor pove, da v svojem upiranju praviloma ni bila agresivna, temveč igriva. Otroška in zlasti *otročja*.

»Kadar učiteljev nisem hotela poslušati,« pojasni, »sem risala žaljive, a po moji oceni resnične risbe, pisala žaljive pesmi in spise, če je bilo treba, pa sem se izrazila tudi glasbeno.«

»Torej si bila enostavno nemirna,« modro pridam.

»Ne, ne morem trditi, da sem bila prav *nemirna*. Prej je šlo za to, da sem si v nasprotovanju učiteljem lahko *dala duška*, še posebej, kadar sem imela občutek, da njihovo dretje ni imelo smisla ali pa je bilo krivično – kot kadar so pred celim razredom neupravičeno verbalno napadli kakšnega učenca, po možnosti koga ,ta spodnega, kakor so jih imenovali, kakšnega učenca iz bivše Juge oziroma z Balkana ali pa kakšno drugo črno ovco naše sorte,« pove in doda, da je »nemirna« ne opiše že preprosto zato, ker se je vselej znala osredotočati, le da izjemno težko po diktatu, torej v točno določenem in odmerjenem časovnem intervalu, v točno določenem prostoru, za točno določeno nalogo, sploh če se ji je naloga v tistem časovnem intervalu zdela brez pomena. Ni šlo potemtakem za to, poudari, da bi imela nevrološke težave, marveč za to, da *se ni zmogla osredotočati*, kadar so to od nje terjali drugi – zlasti šolske avtoritete, kajpak. Če si je lahko čas in naloge odmerjala sama, če je šlo za njene »bistvene strasti oziroma raziskovanje ali ustvarjanje«, ji je vse teklo kot po maslu. Neizmerna zaloga potrpljenja, ko se je odločila sestavljati *svoje* ogrlice in *svoje* zapestnice, kaj *svojega* narisati ali *svojega* prebrati ali *svojega* napisati. Neizmerna mir in ljubezen, ko se je odpravila gobarit. Ko je bilo treba izplen nato očistiti ali vložiti ali pripraviti. Neizmerna zbranost, kadar je bila režija resničnosti njena.

»Ni mi najlažje razložiti, zakaj sem se, čeprav sem razumela, da bo moje upiranje prineslo nekakšne posledice, vseeno tako redno upirala. Bila sem otrok in to je bilo takrat verjetno del moje neskončne igre,« skomigne z rameni. »Vem, da sem v življenju naredila ogromno napak, a sem imela vedno dobre namene,« nadaljuje. »Upirati se ni ravno užitek, je pa včasih nuja in, kot sem rekla, skoraj vedno prinese posledice.«

»Kakšne je prineslo tebi?«

Kakšnih ne, se namuzne. Spočetka je bila deležna zgolj ogorčenih, osornih pogledov učiteljic in učiteljev, kar je zlahka prenašala. Toda pogledi so kaj kmalu kulminirali v odkrite obtožbe, da je »Katarina manipulativna deklica«. Da potemtakem zavaja druge otroke. Še posebej svoje sošolce in sošolke. Ko mi pove za te zaplete, nemudoma pomislim na *inkvizicijo* in na *ženske demone*.

»Teh obtožb resnično,« me strogo pogleda in v nadaljevanju zloguje, »res-ni-čno ni-sem ra-zu-me-la. Bila sem samo jebeni otrok! Nobenega velikega, mojstrskega načrta nisem imela, nobene zarote nisem hotela izpeljati. Najbolj bizarno je bilo, da so se obtožbe o moji manipulativnosti stopnjevale po tem, ko so učiteljice videle, kako se igramo konjičke.«

»Konjičke?« Glavo nagnem kot vrabec in kot vrabec tudi mežikam.

»Ja, se pravi, moja prijateljica dvojčka sta bila konjička, jaz in še nekaj sošolk pa smo ju jahale.«

Katarina za hip pomolči. Opazuje moje vrabčje manierizme in se mi čudi. Začutim, da me hoče vprašati, ali sem v redu, vendar si k sreči premisli. Ne vem, kako bi ji odgovorila. Verjetno bi ji priznala, da me ob njeni

izpovedi grabijo pravičniški besi, ki bi jih rada prikrila, a jih ne znam. Rezultat zadrege je moteno, ptičje vedenje.

»Sem in tja smo se zamenjali, ampak večinoma sem bila ,v sedlu' jaz ali pa druge manjše sošolke, in od tod tovarišicam jebeno mnenje, da jih imam pod kontrolo. Sem bila pač najmanjša, zato sta bila konja onadva, dečka, jaz pa pač jahačica. Nam, otrokom, se je tako zdelo najbolj varno, najbolj logično. Odrasli pogosto niso znali, no, ne znajo upoštevati dejstva, da otroci niso idioti.«

Prasnem v smeh. Ne vem, ali se krohotam besedni zvezi »v sedlu« ali navedenim učiteljskim sklepom. »Pa so predsodki odraslih vplivali tudi na tvoje vrstnike? Mislim, na njihov odnos do tebe in tvoj odnos do njih?«

Niso vplivali, je jasna Katarina. Povedala je že, da je gravitirala k čudakom, a zamolčala, da je gravitirala zlasti k čudaškim dečkom. Z deklicami praviloma – vedno so se sicer našle lepe izjeme –, kot pravi, ni imela veliko skupnega ali pa se jim, čeprav sama deklica, ni znala približati. Njihova zanimanja in vsebine kakor tudi tip vedenja so ji bili običajno daleč, z dečki pa je bilo druženje nekako pobalinsko in ravno zato izjemno domačno. Dečki so njeno uporništvo odobraval in glasno spodbujali, medtem ko so ga deklice odobravale potihoma, pri sebi, med seboj. Komaj danes razume, da so bile deklice socializirane drugače kot dečki in marsičesa niso smele izražati – grozila jim je inkvizicija –, hkrati pa je že v osnovni šoli sprevidela, da so bile za njeno uporništvo hvaležne. Da so ga bile vesele. Da je bilo v jedru nadvse dobrodošlo. Nekdo – neko dekle – je zanje vendarle moralo opraviti to umazano delo.

»Imela sem torej to srečo, da me kljub mojemu *posebnemu značaju*,« zadnji besedi pospremi z nasmeškom,

»nihče od vrstnikov v tistem obdobju ni nadlegoval.«
 Približa se mojemu obrazu in namigne, da je imela v osnovni šoli nekaj časa mir najverjetneje zato, ker so se je sošolci in sošolke »malo bali. Še danes sicer ne vem, zakaj, saj nikomur nisem hotela škodovati.«

»Razumem,« rečem in pripravljam naslednjo modrost iz svoje zakladnice, a me Katarina na srečo prekine.

»Itak pa sem bila na Prulah samo do tretjega razreda. Potem so me prepisali na osnovno šolo v center Ljubljane, na osnovno šolo Prežihovega Voranca, kmalu zatem pa smo se preselili v Šentvid. V šolo sem se tako začela voziti z avtobusom ...«

»O, v Šentvid ste se preselili! Bližje gozdu! Fino zate!«

»... in od prešolanja naprej je bilo vse precej drugače.«
 Zopet pogleda skozme, iz njenih kretenj zopet razberem žalost. Ne, sklenem, na osnovni šoli Prežihovega Voranca ni bilo *fino zate*.

»Zakaj pa ste se preselili?« skoraj šepetam.

»Ne spomnim se čisto točno, vem edino to, da so naju s sestro prešolali zaradi latinščine. Starša sta želela, da se je začneva učiti.« Njene kretnje so še zmeraj obtežene.

»A, vidi, vidi, *zato* nimaš težav s pomnjenjem latinskih imen gliv,« jo poskušam – razvedriti? Potolažiti? Nekaj. Nekaj brezzveznega zagotovo poskušam.

»Mhm, ja, *zato*,« popestuje prazno skodelico.

»Katarina,« si prizadevam poloviti njene oči, češ tukaj sva varni, »kaj je bilo?«

Na njenem obrazu se zberejo tokovi novih, nasprotujočih si čustev. Potez. Žalost je sedaj spodaj, to je jasno, nad njo pa je bes in nad besom je – razberem jo prvič – nepopustljivost, Katarinina značilna upornost, in nad njeno upornostjo nekaj, česar ne znam imenovati. Vsaj

ne drugače kot *samost*. Tisto, od katere se človek ne more, naj še tako hoče, odcepiti. Tisto, ki sem jo doslej srečala zgolj enkrat, enkrat samkrat, na obrazu ženske, ki ...

... »Ah, ne, Katarina, pozabi, bova naslednjič o tem,« se malone v paniki odločim. »Hočem reči: bova, če boš hotela.«

»Sem te ravno hotela prositi,« je hvaležna, »precej sem že utrujena. Saj veš, takšnih intervjujev nisem vajena. Ampak bom. Bova.« Prisiljen smehljam.

»Razumem, čisto razumem,« ji karseda toplo pokimam. »Grem plačat, pa se dobiva zunaj na cigareti?«

»Ja, ja,« od olajšanja zavzdihne, »vedno na cigareti.«